

KULTŪRINIS KOMPLEKSAS

Tomas SINGERIS, Ketrin KAPLINSKI

■ 1947 metų gruodžio 3 d. laiške Karlui Gustavui Jungui dr. Džozefas Hendersonas rašė:

Šiuo metu dirbu prie esė „Žmogus protestantas“, tikėtinai galinčiu virsti knyga, kuriame ketinu sutelkti esminius istorinės protestantizmo raidos požymius ir sugretinti juos su šiuolaikiniu *kultūriniu kompleksu*, psichologinėje plotmėje iškylančiu mūsų pacientams protestantams.¹

Maždaug po šešiasdešimties metų, 2007-aisiais, Dž. Hendersonas, gerbiamas K. G. Jungo instituto San Franciske veteranas, pasimirė. Knyga „Žmogus protestantas“ taip ir liko neužbaigta, o sąvoka „kultūrinis kompleksas“ – neišplėta, tačiau ji padėjo pamatus kultūrinių kompleksų teorijai, kuri K. G. Jungo kolektyvinės užsąmonės sampratoje išskiria ir aprašo siauresnę užsąmonės raiškos bei įtakos sritį, pavadintą kultūrine užsąmone. Ji suvoktina kaip artimesnė paviršinei ego sąmonei nei šiaip kolektyvinė užsąmonė, kurioje, mūsų supratimu, randasi archetipiniai dariniai.

Ilgą laiką kultūrinio komplekso sąvoka tebuvo numanoma, nors retkarčiais ir pavartojama analitinės psichologijos literatūroje, ir tik neseniai, jau XXI a., Semas Kimblis ir Tomas Singeris iš pagrindų sujungė pirminę K. G. Jungo kompleksų teoriją ir Dž. Hendersono įdirbį kultūrinės užsąmonės tyrimuose taip, kad ši analitinės psichologijos teorinė atšaka galėtų susilaukti deramo pripažinimo ir platesnio pritaikymo².

Esama mažiausiai dviejų priežasčių, dėl kurių kultūrinio komplekso sąvoka jungiškoje tradicijoje ligi pat pastarųjų metų buvo likusi daugiau numanoma negu išreikšta. Dėl K. G. Jungo įsikišimo į ginčus apie tautinį, ypač vokiečio, charakterį itin netinkamu metu – [XX a.] ketvirtajame dešimtmetyje³, tolesni tyrimai, susiję su žmonių grupių skyrimu pagal rasę, tautybę ir gentinę (etninę) tapatybę jungistams pasidarė nebeįmanomi. Kaltinimai antisemitizmu K. G. Jungo sekėjus itin skaudžiai sužeidė ir suvaržė. Po Antrojo pasaulinio karo ir holokausto mažai kas benorėjo net paliesti „tautinio charakterio“, taigi ir kultūrinių kompleksų bylą, bijodami susiteršti

įtarimais diskriminacija arba – dar blogiau – mėginimu pateisinti genocidą. Iš viso to jungistai labai gerai išmoko, kad užminti ant kultūrinio komplekso minos gali būti ne tik itin skaudu, bet tiesiog pragaištinga. Negana to, prie įsisėnėjusio grupinės psichologijos vengimo prisidėjo daugeliui jungistų būdingas introvertiškas užlankymas – esą „kolektyvinis“ grupės gyvenimas neišvengiamai yra seklus, tad iš jo žmogų turinti išvaduoti individuacija.

Bene tik jaunesnioji jungistų karta per pastaruosius pusantro dešimtmečio parodė valią atviriau aptarti tuos itin įkaitintus klausimus dėl K. G. Jungo požiūrio į žydus ir tuo išlaisvino geroką krūvį jungiškajame kultūriniame komplekse užgniauztos energijos. Užtat dabar pagaliau galima atviriau panagrinėti K. G. Jungo psichologijos reikšmę grupinės, ar kolektyvinės, psichės tyrimams. Sovietų sistemos žlugimas pakirto psichologinį pasaulėvaizdį, dominuojamą dviejų priešingų supergalių susidūrimo, todėl kartu su globalizacija ėmė sparčiai kilti kuo įvairiausias naujos gentinės, etninės bei rasinės tapatybės. Dėl to ir jungiškoji tradicija susidūrė su reikalu lanksčiau bei atviriau imtis kolektyvinės psichės analizės. Jungistai buvo priversti atsisipirti jiems būdingai pagundai bet kokį grupinį konfliktą suvesti vien į atitinkamą archetipinį motyvą – iški- lo būtinybė visu rimtumu atsižvelgti į skirtingų kultūrų ypatumus, o kartu ir į skirtingus jų kultūrinius kompleksus. Priemonės šiam darbui teikia pati jungiškoji tradicija – ankstyvosios K. G. Jungo kompleksų teorijos jungtis su Dž. Hendersono kultūrinės užsąmonės samprata. Paprastai kalbant, šiuo metu mūsų teorija teigia, jog įvairūs gausūs socialiniai kompleksai grupinės kultūrinės užsąmonės lygmeniu sudaro kultūrinius kompleksus, kaip tai jau numanė Dž. Hendersonas 1947-ųjų metų laiške K. G. Jungui. Šis naujas K. G. Jungo teorijos plėtinys turi bent dvi labai svarbias taikymo sritis, kurios šiame straipsnyje ir bus atskirais pavyzdžiais aptartos:

1) jis atveria unikalią perspektyvą suprasti tam tikrą ypatingą psichikos klodą, būdingą tiems individams, kurie jaučiasi patekę į konfliktą ne tik dėl savo asmeninės, bet ir dėl grupinės tapatybės, o tai sukelia nemažai vargo tiek išorėje, tiek viduje;

1 Laiškas neskelbtas.

2 Singer and Kimbles 2004.

3 Jung 1936/1976.

2) taip pat jis atveria unikalią perspektyvą suprasti grupinės psichės struktūrą bei turinį, ypač aiškinantis tarpgrupinių konfliktų ir grupių nuostatų viena kitos atžvilgiu prigimtį.

KERTINIAI AKMENYS

Pirmiausia keli žodžiai apie tuos kertinius akmenis, kuriais remiasi kultūriniai kompleksai. Svarbiausi jų yra du: 1) K. G. Jungo pirminė kompleksų teorija ir jos santykis su individuacija bei grupių gyvenimu; 2) Dž. Hendersono kultūrinės užsąmonės samprata.

K. G. Jungo darbai apie eksperimentus su žodžių asociacijomis buvo paskelbti 1904–1909-aisiais⁴. Iš šių eksperimentų, kurie rėmėsi skirtingo uždelstumo atsakymais į sąrašais pateiktus žodžius, K. G. Jungui ir gimė kompleksų idėja. Daugeliui jungiškųjų psichoanalitikų šiandien kompleksų teorija tebėra jų kasdienio klinikinio darbo kertinis akmuo. Kiti ją telkiasi rečiau. Kaip anksčiau Zigmundo Froido gynybos teorija, taip ir K. G. Jungo kompleksų samprata tapo įrankiu tiek vidinių, tiek tarpasmeninių konfliktų prigimčiai paaiškinti.

Per šimtmetį klinikinės patirties turėjome galimybę įsitikinti ir pripažinti, jog kompleksai žmogaus gyvenime yra galinga jėga. Paprastai tariant, kompleksą mes apibrėžiame kaip emociškai įkrautą idėjų bei vaizdinių aibę, susitelkusią aplink tam tikrą archetipinę šerdį. K. G. Jungas rašė:

Kompleksas iš dalies turi kūną su tam tikra sava fiziologija. Jis gali sutrikdyti skrandį, kvėpavimą, širdies darbą. Trumpai tariant, jis elgiasi kaip dalinis asmuo. Pavyzdžiui, jūs norite ką nors pasakyti ar padaryti, bet nelemtai įsikiša kompleksas su savais ketinimais, ir pasakote ar padarote visai ne tai, ką ketinote. Jums tiesiog sutrukdė, ir geriausi jūsų ketinimai per tą kompleksą nuėjo šuniui ant uodegos. Visai taip pat, lyg jums būtų sutrukdęs kitas žmogus arba išorinės aplinkybės.⁵

Jungiškosios psichoanalizės tikslas – asmeninius kompleksus atverti sąmonei. Taip juose sutelkta energija išlaisvinama ir tampa prieinamesnė psichologiniam augimui. Ankstesnės kartos jungiškoji psichoanalitikė Elizabetė Osterman sakydavo jau supratusi, kad jos kompleksai niekuomet visiškai nepasiduos, tačiau viso

gyvenimo grumtynėse su jais ji laimėjusi, kad žlugdantis jų poveikis, kaip antai nykios nuotakos, užuot užtrukęs dešimtmečius, praeina per penkias minutes.

Dabar mes galime pasakyti, jog kai kurie mūsų šiuo metu tiriami kultūriniai kompleksai savo nykias nuotakas atitinkamoms kultūroms primeta ištikus šimtmečius ar net tūkstantmečius. Kultūrinis kompleksas gali tiesiog apsėsti žmogaus ar grupės psichiką bei somatiką, priversdamas manyti ir jausti visai ne tai, ką jie norėtų manyti ir jausti. Jungo žodžiais, „jūs pasakote ar padarote visai ne tai, ką ketinote“. Kitaip tariant, kultūrinis kompleksas anaip tol ne visuomet būna „politiškai korektiškas“, nors ir pats reikalas būti „politiškai korektiškam“ savaime gali būti nulėmtas atitinkamo kultūrinio komplekso.

Pamatinė mūsų darbo prielaida – kad grupės psichėje, taip pat individo psichės grupiniame lygmenyje esama kito, savito lygmens kompleksų. Šiuos grupinius kompleksus mes ir vadiname kultūriniais kompleksais. Juos irgi galima apibrėžti kaip emociškai įkrautus idėjų bei vaizdinių darinius, linkusius susitelkti apie tam tikrą archetipinę šerdį, tik jie veikia vien apibrėžto kolektyvo narius. Mūsų įsitikinimu, nei pats K. G. Jungas, nei jungistai neišnaudojo visų Jungo kompleksų teorijos galimybių įvairių grupių, genčių ir tautų psichopatologijai bei emociniams mazgams pažinti, ir tai analitinėje psichologijoje paliko milžinišką spragą.

Kadangi grupinių, kultūrinių kompleksų lygmuo K. G. Jungo psichologijoje buvo daugiau numanomas nei išreikštas, daugiau numanomas nei išreikštas jungiškoje psichės sampratoje buvo likęs ir kultūrinės užsąmonės lygmuo, kol Dž. Hendersonas išskyrė jos pasireiškimo sritį. Straipsnyje „Kultūrinė užsąmonė“ jis apibrėžė ją kaip

tarpinę sritį, kurią sudaro istorinė atmintis, glūdinti tarp kolektyvinės užsąmonės ir viešosios kultūros. Ji gali apimti abu šiuos dėmenis, tiek sąmoningąjį, tiek nesąmoningąjį, tačiau turi tam tikrą savo tapatybę, kuri remiasi kolektyvinės užsąmonės archetipais, dalyvaujančiais randantis mitams bei ritualams ir skatinančiais atitinkamą asmens raidą.⁶

Per pastaruosius dešimtmečius Dž. Hendersonas jo pavadintąją „kultūrinę užsąmonę“ tolydžio išskėlė į psichikos „kultūrinį lygmenį“ ir nustatė esant tarp asmeninės sąsąmonės ir kolektyvinės

4 Jung 1973: I dalis.

5 Jung 1936/1976: § 72.

6 Henderson 1990: 102–113.

užsąmonės. Daugybei jungistų Dž. Hendersono darbas atvėrė teorines duris į plačią žmogaus patirties sritį, plytinčią tarp paties asmeniškiausio ir, iš kitos pusės, paties archetipiškiausio mūsų būties pasaulyje kraštutinumo. Dž. Hendersono atliktas kultūrinio psichikos lygmens įdirbis pravėrė duris, pro kurias išorinis grupės pasaulis tapo priimtas į vidinį asmens pasaulį, o linkusiam savo vidiniame pasaulyje glūdėti asmeniui atsirado galimybė deramai įvertinti, kokią iš tikrųjų didelę reikšmę psichikai turi išorinis kolektyvinės kultūrinės patirties pasaulis. Vis dėlto potencialus Jungo kompleksų teorijos vaidmuo Dž. Hendersono kultūrinės užsąmonės tyrimuose liko neišplėtotas. Išplėsti Jungo kompleksų teoriją į „kultūrinio psichės lygmens“ valdas, kurias pirmasis aprašė Dž. Hendersonas, – darbas, kurio mes ir imamės. Mums atrodo tiesiog kliniškai svarbu nustatyti, kaip kultūrinė užsąmonė, sužadindama, perduodama ir išreiškdamas kultūrinius kompleksus, veikia tiek asmeninę, tiek grupinę psichiką.

KULTŪRINIŲ KOMPLEKSŲ TEORIJA

Laikas sudėti tuos kertinius akmenis greta – Jungo kompleksų teoriją ir Hendersono kultūrinės užsąmonės sampratą – ir įtraukti kultūrinį kompleksą į analitinę psichologiją kaip integralią jos teorinės sandaros dalį. Dabar ir pamėginsime tai atlikti.

Nors būtina pabrėžti, kad asmeniniai kompleksai ir kultūriniai kompleksai nėra tas pats, vis dėlto jie maišosi ir veikia vienas kitą. Mūsų manymu, asmeniniai ir kultūriniai kompleksai turi štai tokias bendras ypatybes:

1) jie pasireiškia stipriomis nuotaikomis bei atitinkamu pasikartojančiu elgesiu. Didelis susijaudinimas ir smarkiai emociškai įkrautos reakcijos – jų vizitinė kortelė;

2) jie priešinasi mūsų didvyriškoms pastangoms iškelti juos į sąmonę ir lieka didžia dalimi nesąmoningi;

3) apie juos kaupiasi patirtys, pateisinančios jų pamatinę nuostatą, ir susidaro juos patvirtinančių paveldimų prisiminimų saugykla;

4) tiek asmeniniai, tiek kultūriniai kompleksai veikia nevalingai, autonomiškai ir palaikoma tikrą supaprastintą požiūrį, kuris kasdienio gyvenimo dviprasmybę ir neapibrėžtumą pakeičia griežtais, dažnai teisuoliškais nusistatymais tikrovės atžvilgiu;

5) negana to, tiek asmeniniai, tiek kultūriniai kompleksai turi archetipinę šerdį – išreiškia būdingas žmogiškas nuostatas ir šaknimis remiasi į pirmąsias vaizdinius apie tai, kas yra prasminga, todėl labai sunku jiems atsispirti, juos išskirti ir apmąstyti.

Visų trijų lygmenų kompleksai – asmeniniai, kultūriniai ir archetipiniai – reikalauja deramos pagarbos, nesiekiant jų sustumti ar sutraukti vieno į kitą, tarsi vienas iš jų būtų už kitą tikresnis, teisingesnis, fundamentalesnis. Kultūriniai kompleksai remiasi dažnai pasikartojančiomis istorinėmis patirtimis, kurios, persmelkdamos kolektyvinę grupės psichę, šaknyja jos narių asmeninėje psichikoje, ir tūi grupei perteikia atitinkamas archetipines vertybes. Šitaip suprasti, kultūriniai kompleksai sudaro pačius vidinės sociologijos pamatus. Tačiau tokia „vidinė sociologija“, aprašydama skirtingas žmonių grupes bei klases, negali būti moksliai objektyvi. Aprašomas grupes bei klases ji mato tarsi per filtrą, kurį sudaro ištisų protėvių kartų psichika. Ji telkia savyje gausybę tiek tikros, tiek netikros informacijos apie sociumo struktūrą (ištis vidinė sociologija!), o jos esminiai dėmenys – kultūriniai kompleksai.

KULTŪRINIO KOMPLEKSO KOLEKTYVINĖJE PSICHĖJE PAVYZDYS

Nors kultūriniai kompleksai ir nėra tiesioginis psichoterapijos taikinys, klinikiniam darbe būtų išmintinga nenuvertinti šio kolektyvinės psichės veiksnio galios bei įtakos priimamajame sėdinčiam asmeniui. Kultūriniai kompleksai grupės užsąmonėje stipriai prisideda prie kasdienio gyvenimo slėgio ir gali būti laikomi bet kurio paciento psichinės aplinkos dėmeniu. Toliau – trumpas pavyzdys, kaip susikertantys kultūriniai kompleksai užkrėtė kolektyvinę psichę visame Vakarų ir islamo pasaulyje.

1936 m. esė apie nacių Vokietiją, pavadintoje „Votanas“, K. G. Jungas rašė:

Archetipai yra tarsi upių vagos, kurios netekusios vandens išdžiūsta, tačiau bet kada vėl gali jo prisipildyti. Archetipas – tarsi sena upės vaga, kuria gyvybės vanduo tekėjo ištisus amžius, tolydžio grauždamas sau vis gilesnę griovą. Ir kuo ilgiau jis ta griova tekėjo, tuo didesnė tikimybė, kad anksčiau ar vėliau vanduo sugrįš į savo senąją vagą. Asmens, kaip visuomenės nario ir ypač valstybės piliečio, gyvenimas gali būti sureguliuotas kaip koks kanalas,

tačiau tautų gyvenimas – tai plati, srauni upė, pranokstanti bet kokias žmogaus pastangas ją suvaldyti... Taigi tautų gyvenimas teka nevaldomas, niekieno nevedamas, pats nežinodamas kur, lyg šlaitu riedantis akmuo, kol sustoja atsitrekęs į stipresnę už save kliūtį. Politiniai įvykiai juda nuo vienos aklavietės prie kitos kaip srautas, užpildantis griovus, užutekius ir pelkes. Vos tik žmogų pagauna masių judėjimas, jis praranda bet kokią valią. Tuomet – kaip ir tais asmeninio gyvenimo atvejais, kai pasidaro nebeįmanoma elgtis jokių įprastu būdu, – ima veikti archetipai.⁷

Tai, ką K. G. Jungas rašė 1936-aisiais, pernelyg aiškiai ataidi dabartinėje mūsų krizėje tarp Vakarų ir islamo pasaulio. Senąją archetipinę nesantaikos vagą – tarp krikščionių, žydų ir musulmonų – vėl užplūdo smarkus srautas, gresiantis pasauliniu tvanu. Ar galima ką nors pasakyti apie susidariusią padėtį iš kultūrinių kompleksų perspektyvos?

Kultūriniai kompleksai gali ilgai išlaikyti tam tikras atmintis ir jose slypinčias labai galingas emocijas. Pereidami iš kartos į kartą, per daugelį kartų jie įgauna stiprų istorijos krūvį. Tiek grupės sąmonėje bei užsąmonėje, tiek jos narių asmeninėje psichėje jie puoselėjami lyg kokios šventos relikvijos. Ir tuo pat metu persipina su kitų grupių kultūriniais kompleksais. Tarpusavy konfliktuojančių kultūrinių kompleksų energijos, šitaip persipynusios ir įkrautos afektais, išties sudaro prielaidas neramumams, kurie kitąsyk gali pasireikšti tokiu pašėlusiu smarkumu, kokį išties galima palyginti su gamtos stichijų siautėjimu, kaip kad prieš kelis metus susukoje kino juostoje „Tobula audra“ (*The Perfect Storm*), kai visos rytinės Jungtinių Valstijų pakrantės klimato sąlygos vienu metu išėjo ir pusiausvyros ir sukėlė neregėto masto tragediją.

Nereikia pernelyg lakios geopolitinės nei psichologinės vaizduotės, kad suprastume, jog gyvename laikais, kai kultūrinių kompleksų sukuriai nesunkiai gali sudaryti tokią retą kombinaciją, kurios tik ir tetrūksta milžiniškoms griauنامosioms jėgoms paleisti. Tikriausias būdas patirti, jog palietėme kultūrinį kompleksą, tiek grupėje, tiek asmenyje, – tai emocinė reakcija, kurią automatiškai sukelia atitinkamos temos. Kaip tik šitaip K. G. Jungas pirmiausia aptiko asmeninius kompleksus – pagal emocinę reakciją į raktinį žodį, kuris sutrikdo atsakymą. Tas pats pasakytina ir apie kultūrinius kompleksus. Esminis kultūrinio

komplekso skiriamasis ženklas – toji emocinė reakcija, kurią sukelia atitinkami raktiniai žodžiai, kaip „Džordžas Bušas“ arba „Osama bin Ladeanas“, „karas prieš terorizmą“ arba „šventasis džihadas“, arba „kolonijinė imperija“.

Nenorėčiau būti suprastas taip, tarsi kultūrinių kompleksų kilmę lyginčiau su geografiniu civilizacijų išplitimu ir susitraukimu, tačiau visą XV a. ir tiesiog 1492-uosius galima laikyti kritiniu laiku, kai pradeda kilti Vakarai ir leisti islamo pasaulis. Tarti, neva išskylantys Vakarai sudaro vieno kultūrinio komplekso šerdį, o besileidžiantis islamo pasaulis – kito, žinoma, būtų pernelyg supaprastinta. Ir dabar šių dviejų megakultūrinių kompleksų susidūrimas įtraukia gausybę vietinių bei regioninių kompleksų. Pavyzdžiui, Vakaruose vėl atsinaujina senos prancūzų, vokiečių, anglų ir amerikiečių tarpusavy varžybos bei nesantaika, panašiai islamo pasaulyje – sunitų, šiitų, kurdų ir kiti tarpgentiniai vaidai. Ir visi šie Vakarų bei islamo pasaulio kultūriniai kompleksai drauge sudaro sąlygas globaliai „tobulai audrai“, kuria gresia šitoks kultūrinių kompleksų susidūrimas. Bet laikydami 1492-uosius virsmo tašku islamo ir Vakarų istorijoje, nuo kurio prasidėjo šių dviejų ganėtinai skirtingų kultūrinių kompleksų tolesnė raida, galime pamėginti apmesti esminius jų požymius:

a) viena vertus, 1492-ieji žymi Naujojo Pasaulio pradžią su Amerikų „atradimais“⁸. Naujasis Pasaulis, atvėręs erdvę tokioms reikšmingoms vertybėms kaip demokratija, laisvė ir asmens neliečiamumas, papildomai sudarė prielaidas ir savitam kultūriniam kompleksui, kuriam nuo pat pradžių – ypač „jaunosiose“ Jungtinėse Valstijose, ką tik pasirodžiusiose ant pasaulio scenos, – būdingas prijunkimas:

- 1) prie herojinių laimėjimų,
- 2) prie aukščio,
- 3) greičio,
- 4) prie jaunystės, naujumo ir pažangos,
- 5) prie nekaltumo ir,
- 6) svarbiausia, gilus įsitikinimas Vakarų (ypač amerikiečių) kolektyvinės dvasios gajumu, nesukiai peraugantis į aroganciją ir pasipūtimą;

b) antra vertus, 1492-ieji taip pat žymi islamo pasitraukimą iš Vakarų, jo prarastą iniciatyvą ir prasidėjusį ilgą, 500 metų trukusį tolydų nuosmukį intelektinėje, ekonominėje bei socialinėje

7 Jung 1936/1964: § 395.

8 [1492 m. spalio 12 d. Kristupas Kolumbas pasiekė Karibų salas. – *Vert. past.*]

srityse⁹. Šis galios bei įtakos nuosmukis islamo pasaulį, ypač radikaliai fundamentalistines jo grupuotes, savo ruožtu, atvedė prie kultūrinio komplekso, kurį galima apibūdinti atsivadavimu:

- 1) tyrumui,
- 2) absoliutizmui,
- 3) tradicijai,
- 4) nesuteptumui.

Šiuos pirmuosius keturis islamiškojo fundamentalizmo požymius kone tiksliai atitinka krikščioniškojo fundamentalizmo kultūrinis kompleksas Jungtinėse Valstijose. Dar dvi ypatybės, kurias noriu pabrėžti, veikia būdingos išimtinai islamiškajam fundamentalizmui:

- 5) materializmo paaukojimas (kurio siaubingu simboliu ir konkretizacija gali būti laikoma ataka prieš Pasaulio prekybos centrą – amerikietiškąjį greičio, aukščio bei materialinės sėkmės simbolį) ir,
- 6) svarbiausia, gili žaizda pačioje jo kolektyvinės dvasios širdyje, pasireiškianti nevilimi ir savižudiška savinaika. Pakartotinis pažeminimas sudaro didžiosios dalies arabų pasaulio savivokos ašį, o pažeminimo baimė ir jo keliamas įsiūtis – itin grėsmingas simptomas, iš pagrindų būdingas islamo kultūriniam kompleksui.

Sutinku, toks 500 metų trukusio islamo nuosmukio ir jo nulemtos „sumuštojo“ savijautos pačiame kolektyvinės tapatybės centre apibendrinimas – smarkiai supaprastintas. Tačiau kultūriniai kompleksai ir telkiasi, tarpsta ant tokių supaprastinimų, šerdyje vis dėlto bent iš dalies teisingų. Bernardas Liuisas yra taikliai nusakęs Vakarų suduotą smūgį islamui ir tą įsiūtį, kuri pajunta tradicinis musulmonas, susidurdamas su Vakaraais¹⁰. Nesunku pastebėti, kad visus šiuos Vakarų ir islamo pasaulio kultūrinių kompleksų ingredientus sumaišę išties gauname pragarišką sprogstamąjį mišinį, telkiantį savyje milžinišką energiją ir nepaliekantį abejingų nei tautų, nei individų. Šie kultūriniai kompleksai, perduoti mums per kultūrinę užsamonę, jei tik būtų sužadinti, netrukėtų paversti mus atitinkamų archetipų apsėstaisiais ir paleisti mūsų gyvenimus seniai išgraužtomis upių vagomis, K. G. Jungo aprašytomis minėtame esė „Votanas“.

IŠVADA

Apie asmeninius kompleksus K. G. Jungas rašė: „Mūsų likimas didele dalimi yra mūsų psichologinių polinkių padarinys.“¹¹ Tas pat pasakytina apie kultūrinius kompleksus. Mūsų asmeniniai ir kultūriniai kompleksai yra toji ranka, kuria lemtis mus stumdo. Kitame kontekste K. G. Jungas yra pasakęs ganėtinai aiškiai: „Visi mes turime kompleksų – tai tiesiog banalu ir neįdomu... Įdomu tai, ką žmonės daro su savo kompleksais. Štai tasai praktiškas klausimas, kuris turi reikšmę.“¹² Mūsų atsakas į lemties ranką – ką mes darome su savo asmeniniais ir kultūriniais kompleksais – lemia, kas esame kaip asmuo, bendruomenė ir visuomenė.

NUORODOS

- Henderson 1990 = Joseph Henderson. *The Cultural Unconscious. // Shadow and Self*. Wilmette, Illinois: Chiron Publications, 1990.
- Jung 1913/1967 = Carl Gustav Jung. *The theory of psychoanalysis. // Collected Works*, t. 4.
- Jung 1936/1964 = Carl Gustav Jung. *Votan. // Collected Works*, t. 10.
- Jung 1936/1976 = Carl Gustav Jung. *The Tavistoc lectures. // Collected Works*, t. 18.
- Jung 1973 = Carl Gustav Jung. *Experimental researches. // Collected Works*, t. 2.
- Lewis 1993 = Bernard Lewis. *Islam and the West*. New York and London: Oxford University Press, 1993.
- Singer and Kimbles 2004 = nenurodyta.

ORIGINALI ASMENVARDŽIŲ RAŠYBA

Froidas, Zigmundas = Sigmund Freud
 Hendersonas, Džozefas = Joseph Henderson
 Jungas, Karlas Gustavas = Carl Gustav Jung
 Kaplinski, Ketrin = Catherine Kaplinsky
 Kimblis, Semas = Sam Kimbles
 Liuisas, Bernardas = Bernard Lewis
 Osterman, Elizabetė = Elizabeth Osterman
 Singeris, Tomas = Thomas, Tom Singer

Rinktiniai skirsniai iš: Thomas Singer, Catherine Kaplinsky. *The Cultural Complex. // Jungian Psychoanalysis: Working in the Spirit of C. G. Jung*. Edited by Murray Stein. Chicago: Open Court Publishing Company, 2010, p. 22–37.

Iš anglų kalbos vertė Dainius RAZAUSKAS

9 [1492 m. susivienijusi Ispanija įveikė paskutinę Pirėnų pusiasalio musulmonišką valstybę – Granados emyratą ir taip užbaigė aštuonis amžius užtrukusią rekonkistą. – *Vert. past.*]

10 Lewis 1993: 3–42.

11 Jung 1913/1967: § 309.

12 Jung 1936/1976: § 175.